

Nieuwe perspectieven voor het poëzieonderwijs

Vlak voor de coronacrisis begon, gaf ik een lezing op een nascholingsdag voor zo'n tweehonderd docenten Nederlands. Ik vroeg ze met behulp van Mentimeter bij welk onderdeel van het schoolvak zij de grootste handelingsverlegenheid ervoeren. Bijna driekwart van de aanwezigen antwoordde – in sommige gevallen zelfs in hoofdletters of voorzien van meerdere uitroeptekens – poëzie.

Erg verrassend vond ik dat niet. In mijn eigen colleges vakdidactiek, die ik destijds aan de Radboud Universiteit Nijmegen verzorgde voor docenten in opleiding, merkte ik ook dat veel studenten het spannend vonden om les te geven over gedichten. Want konden ze die weerbarstige teksten zelf wel goed genoeg doorgronden? Onderzoek van de Groningse promovendus Hans Das (2018) onderschreef mijn observaties: een groot deel van de leraren Nederlands bleek ontevreden over het eigen poëzieonderwijs.

Als universitair docent Nederlandse letterkunde met een focus op poëzie én een geschiedenis als docent Nederlands in het voortgezet onderwijs, besloot ik me in te gaan spannen voor meer nascholing rond poëzie in de klas. Daarin stond ik niet alleen, want verschillende collega's en culturele organisaties hebben zich de laatste jaren een vergelijkbaar doel gesteld. Inmiddels zijn er vele materialen ontwikkeld waarmee recente poëzie op een activerende manier in de klas kan worden gelezen en besproken, vaak ook met aandacht voor de creatieve schrijfvaardigheid van leerlingen. Denk bijvoorbeeld aan de vele lessuggesties van organisaties als School der Poëzie en het Poëziecentrum, maar ook aan de boeken in de reeks *Woorden temmen* van uitgeverij grange fontaine (Van den Broeck & Dera, 2020; Van der Starre & Zijlstra, 2018).

De aandacht voor het poëzieonderwijs heeft ook binnen de universitaire neerlandistiek voor een groeiende stroom aan publicaties geleid, die blijkens de downloadcijfers ook daadwerkelijk hun weg naar het onderwijs vinden. De afgelopen vier jaar is er bijvoorbeeld gepubliceerd over kruisbestuivingen tussen poëzie en andere domeinen binnen het schoolvak Nederlands

(Dera, 2019), poëzievoordracht en gesproken poëzie in het onderwijs (Van der Starre, 2021), digitale vormen van poëzie in het literatuuronderwijs (Bluijs et al., 2021) en Instagrampoëzie in de klas (Dera & Van der Starre, 2019).

Een van de manieren waarop we als onderzoekers proberen om actuele wetenschappelijke inzichten over poëzie onder de aandacht van docenten Nederlands te brengen, is door frequent workshops te geven – hetzij op bredere conferenties over vakdidactiek, hetzij op scholen, hetzij binnen het eigen instituut. Wat dat laatste betreft zijn we op de Radboud Universiteit Nijmegen in de herfst van 2021 gestart met een nieuwe, jaarlijks terugkerende reeks online inspiratiewerkshops voor het poëzieonderwijs. Aanleiding was de verschijning van mijn boek *Poëzie als alternatief* (Dera, 2021), waarin ik onder andere betoog dat het Nederlandse poëzieonderwijs er goed aan zou doen sterker aan te sluiten bij maatschappelijk georiënteerde, hedendaagse gedichten. Dat is een benadering waarmee, om het met een citaat uit het boek zelf te zeggen,

het kritisch potentieel van poëzie veel sterker [kan] worden benut dan in de benadering die we nu in lesmethodes zien, waarin gedichten in zekere zin worden gereduceerd tot hun rijmschema's en leerlingen afzonderlijke regels in een gedicht moeten uitleggen, zonder dat hun interpretatie wordt verankerd in een bredere reflectie op hun eigen wereldbeeld, overtuigingen, normen en waarden. (p. 183–184)

Deze eerste workshopreeks was met 250 deelnemers en een gemiddelde score van een 8,5 zo'n groot succes, dat er een jaar later een tweede editie met online workshops werd opgezet – ditmaal met als thema 'Poëzie en media in het voortgezet onderwijs'. Opnieuw deden er 250 mensen mee, en wederom was het enthousiasme groot. Daarom maken we de nascholingscursus structureel, en keren we eind 2023 weer terug met een nieuw thema.

Deze special van *Levende Talen Magazine* vormt deels

een neerslag van deze online workshopreeksen. Vier artikelen zijn rechtstreeks gebaseerd op workshops die in dit verband gegeven werden. De andere vier artikelen hadden ook zomaar in zo'n reeks gepast, want ook daarin worden recente poëzie-gerelateerde onderzoeksresultaten gebruikt om nieuwe perspectieven op het poëzieonderwijs te openen. Steeds gaat het daarbij hoofdzakelijk om relatief *modern* georiënteerde lessen over poëzie. Aan de historische dichtkunst – van Hadewijch tot Gezelle, van Cats tot Swarth – hopen we op termijn een aparte publicatie te wijden.

De special wordt geopend door Nienke van Doeselaar, die aan de hand van recente poëzie over klimaatverandering laat zien hoe je in de klas gedichten kunt inzetten om met leerlingen te spreken over misschien wel de grootste uitdaging van deze tijd. Vervolgens neemt ondergetekende de pen weer op, met een bijdrage over de relatie tussen poëzie en economie: hoe kun je in de poëzieles de kloof overbruggen tussen de wereld van de dichtkunst en die van het grote geld? In de derde bijdrage deelt een docent-ontwikkelteam onder leiding van Marc van Oostendorp enkele resultaten van hun werk rond rijm en ritme. Het zijn mogelijk de meest gebruikte poëzieconcepten in het middelbaar onderwijs, maar hoe didactiseer je ze nu eigenlijk in relatie tot het taalgevoel van leerlingen?

Zelf schreef ik de vierde bijdrage in deze special, over de manier waarop digitale poëzie in de lessen Nederlands aan de orde zou kunnen komen – niet alleen als volwaardig onderdeel van het literatuuronderwijs, maar evengoed als manier om digitale geletterdheid te trainen. In de volgende bijdrage neemt Kila van der Starre je mee naar de fascinerende wereld van poëzie-tatoeages en de toepassingsmogelijkheden van dat fenomeen in de klas.

Vervolgens houdt Michelle Richards-Schriemer, die onder begeleiding van hiphopwetenschapper Aafje de Roest naging hoe ze hiphop kon inzetten in haar poëzieonderwijs, een warm pleidooi voor meer serieuze aandacht voor dit bij leerlingen immens populaire

genre. Hoewel het in de daaropvolgende bijdrage van Jos Joosten niet over hiphop gaat, speelt ook bij hem de populaire cultuur een belangrijke rol. Op basis van zijn ervaringen met een neerlandistiekcollege voor eerstejaars laat hij zien hoe je in het poëzieonderwijs de schijnbaar tegengestelde dichters Tim Hofman en Maarten van der Graaff effectief met elkaar kunt verbinden. En in de slotbijdrage rekt Ivo Nieuwenhuis de genregrenzen nog wat verder op in een aanstekelijke beschouwing over het potentieel van cabaretliedjes voor het poëzieonderwijs.

Tezamen laten deze bijdragen zien dat lesgeven over poëzie véél meer omvat dan rijm, stijlfiguren en de bekende vraag 'Wat bedoelt de dichter met de beeldspraak in regel 7?' Bovenal nodigen ze uit tot weerklank, tegenspraak en reflectie – precies zoals het in het literatuuronderwijs hoort.

JEROEN DERA

LITERATUUR

- Bluijs, S., Dera, J., & Peeters, D. (2021). Waarom digitale literatuur in het literatuuronderwijs thuishoort. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 137(2), 150–163.
- Broeck, C. Van den, & Dera, J. (2020). *Woorden temmen: Van kop tot teen met Charlotte Van den Broeck en Jeroen Dera*. Grange fontaine.
- Das, H. (2018). Hoe lezen leerlingen poëzie en wat betekent dat voor onze lessen? Een onderzoek naar de ontwikkeling van het lyrisch vermogen als impuls voor het poëzieonderwijs. In J. Bloemert, K. de Glopper, W. Lowie, R. Ravesloot, K. van Veen, & J. Graus (Red.), *Vakdidactisch onderzoek en de onderwijspraktijk* (p. 66–71). Vereniging van Leraren in Levende Talen.
- Dera, J. (2019). Gedichten als smokkelwaar: Poëzie in (en buiten) het curriculum Nederlands in het voortgezet onderwijs. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 135(2), 147–158.
- Dera, J. (2021). *Poëzie als alternatief*. Wereldbibliotheek.
- Dera, J., & Starre, K. van der. (2019). Instagrampoëzie in de klas. *Levende Talen Magazine*, 106(5), 4–9.
- Starre, K. van der. (2021). *Vijf redenen waarom we vooral naar poëzie moeten luisteren*. Didactiek Nederlands. <https://didactieknederlands.nl/dekwestie/2021/03/vijf-redenen-waarom-we-vooral-naar-poezie-moeten-luisteren/>
- Starre, K. van der, & Zijlstra, B. (2018). *Woorden temmen: 24 uur in het licht van Kila & Babsie*. Grange fontaine.